

BESLUT

2017-11-13

Dnr: 16/02803

SAKEN

Klotet, P1, 2016-10-05, program om kopparkapslar för slutförvaring av kärnbränsle; fråga om opartiskhet och saklighet

BESLUT

Programmet frias. Granskningsnämnden anser att det inte strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

PROGRAMMET

Programmet handlade om slutförvaring av kärnbränsle i kopparkapslar. Programledaren sa inledningsvis följande.

Frågan om hur Sverige ska slutförvara det använda kärnbränslet från våra kärnkraftverk så att det inte kan läcka ut radioaktiva ämnen i miljön, det är en av vår tids viktigaste miljöfrågor som stötts och blött i flera decennier. Nu har processen tagit ett stort steg framåt då Strålsäkerhetsmyndigheten [SSM] efter fem års granskning har sagt sitt om hur de ser på [Svensk Kärnbränslehanterings, SKB:s] föreslagna metod. Myndighetens slutsats är att kärnkraftsindustrins förslag att gräva ner kärnavfallet i kopparkapslar 500 meter under jord är så pass bra att de borde få tillstånd att använda just den. Men kritiken är hård från de som anser att metoden inte håller måttet.

En reporter sammanfattade därefter den långvariga debatten om huruvida kopparkapslarna skulle hålla i 100 000 år eller börja korrodera betydligt tidigare än så. Flera olika röster hördes. Bland annat redogjordes för att en professor vid ett amerikanskt universitet 2009 sagt att ett "gott råd är att fortsätta forska för att besvara vissa frågor". Senare sa reportern bland annat följande.

Ja, vem ska man egentligen tro på? Överhuvudtaget verkade frågan om kopparkorrosion vara knepig att få rätsida på. [...] [SMM], som granskar SKB:s koncept, krävde att SKB på ett tydligt sätt skulle visa vad som händer med koppar i syrgasfritt vatten. De satte ihop en referensgrupp med folk från SKB, KTH, representanter från olika miljöorganisationer och forskare.

Reportern sa sedan att två forskare valde att hoppa av referensgruppen eftersom de ansåg att försöken inte utformats på det sätt som de ansåg var rätt och att referensgruppen så småningom lades ner.

Senare intervjuades forskare kontrakterade av SKB, säkerhetsansvarig för SKB:s slutförvar, forskare som var kritiska till SKB:s metod samt företrädare för SSM. Bland annat diskuterades olika försöksuppställningar och resultaten av försöken.

ANMÄLAN

Anmälaren är på närmare anförda grunder kritisk till programmet och anser i huvudsak följande.

Programmet var obalanserat såtillvida att endast en kritisk forskare intervjuades. Det förde okritiskt fram SKB:s beskrivning av verkligheten. I själva verket råder ingen större vetenskaplig oenighet i frågan om kopparkorrosion och stödet för SKB:s syn har minskat bland forskare det senaste decenniet. Anmälaren anser vidare att flera perspektiv på ämnet saknades i programmet och att Sveriges Radio (SR) kritiskt borde ha granskat SSM:s agerande samt om jäv föreligger i SSM:s förhållande till SKB.

Anmälaren anser att programmet innehöll flera sakfel:

- Det var inte SSM som satte ihop referensgruppen utan SKB.
- I programmet var det långt ifrån klart att referensgruppen arbetade i över tre år innan den upplöstes.
- Huvudorsaken till att de två forskarna lämnade referensgruppen var att SKB och Uppsalaforskarna ställde som villkor att de inte skulle beakta nya besvärande resultat som framkommit i försöken i sin sakgranskning. Detta är ett allvarligt brott mot de forskningsetiska reglerna och borde ha framkommit i programmet.
- Det uttalande av en professor vid ett amerikanskt universitet som spelades upp var helt inaktuellt.
- En studie från 2014 som visade att kopparkorrosion sker i syrefritt vatten nämndes inte i programmet.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

SR anser att programmet överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet och anför i huvudsak följande.

Programmet sändes första gången i samband med SSM:s utlåtande till Mark- och miljödomstolen om SKB:s ansökan om slutförvar. Syftet med programmet var att sätta fokus på och fördjupa sig i en omstridd del i SKB:s ansökan, nämligen

förvaret av kärnbränslet i kopparkapslar. Att koppar korroderar i syrefri miljö är forskarna ense om, vilket också framgick av programmet. Diskussionen handlar om hur snabbt detta går, det vill säga om hastigheten är sådan att den äventyrar slutförvarets säkerhet. *Klotet* och Vetenskapsradions nyheter har rapporterat löpande om konflikten kring kopparns korrosionshastighet under flera års tid. I programmet hördes flera forskare med olika åsikter i ämnet. Frågan blev således allsidigt belyst.

Programmet gav ett historiskt perspektiv på debatten kring kopparkorrosion. Äldre intervjuer, som den från 2009 med en professor vid ett amerikanskt universitet, fanns med för att visa var diskussionen befann sig under den perioden. Professorns inlägg var att SKB borde fortsätta göra försök för att komma i klarhet vilket i första hand är en kritisk synpunkt. SR kan inte se att detta är ett stöd för SKB:s uppfattning.

Att bara en kritisk person fick yttra sig stämmer inte. Flera andra kritiska personer hördes också i programmet. Dessutom har kritiska röster fått stort utrymme i tidigare rapportering de senaste åren.

Eftersom SKB:s försök uppmärksammats ur en kritisk infallsvinkel tidigare ansåg SR att det var viktigt att också låta SSM redogöra för hur noga de undersökt de tidigare försök som är upprinnelsen till hela diskussionen. Det visade sig att den denna försöksuppställning inte hade undersökts noggrant av varken SSM eller SKB. Det går således inte att utesluta att försöksuppställningen var bristfällig. När det gäller Uppsala universitets försök framgick det att forskarna där tidigare haft problem med försöksuppställningen men att de kom till rätta med den till slut.

De rapporter redaktionen har gått igenom bekräftar inte att koppar skulle korrodera med en sådan hastighet som KTH-forskarna hävdar. Anmälaren refererar till en studie från 2014. Denna nämndes inte eftersom rapporten är ifrågasatt och det finns tecken som tyder på att syrgas varit närvarande vid försöket. SR delar således inte anmälares uppfattning att det finns övertygande belägg för att forskningsläget ändrats vad gäller kopparkorrosion i syrgasfri miljö.

Anmälaren hävdar att man i programmet inte ställt kritiska frågor till SSM. Det stämmer inte. I intervjun med en av representanterna från SSM ställdes flera kritiska frågor. Under intervjun med enhetschefen för slutförvar på SSM ställdes frågan om varför myndigheten inte väntar med att komma med sitt utlåtande tills alla frågor är besvarade, just det kritiska förhållningssätt som anmälaren efterlyser.

SR medger att det var felaktigt att säga att det var SSM som tog initiativ till den referensgrupp som sattes ihop för att studera kopparkorrosion. Det var SKB

som stod bakom gruppen. I sammanhanget var uppgiften dock av mindre betydelse eftersom rapporteringen som helhet gav en korrekt bild av händelsernas utveckling.

AKTUELL BESTÄMMELSE

SR ska utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i radion (14 § i sändnings-tillståndet).

Kraven på opartiskhet och saklighet tillämpas enligt praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Med hänsyn till den vidsträckta yttrandefriheten kan kraven ställas lägre i fråga om intervjuade, debattdeltagare och andra så kallade tillfälliga medverkande. Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Granskningsnämnden konstaterar att utgångspunkten för programmet var att skildra debatten om korrosionstakten hos de kopparkapslar som planeras användas för slutförvaring av kärnbränsle. Uppgiften att SSM var initiativtagare till den referensgrupp som omnämndes i programmet var förvisso felaktig, men inte av sådan betydelse för framställningen att den medför att programmet strider mot kravet på saklighet. Anmälarens kritik i övrigt innebär inte att programmet strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

Detta beslut har fattats av Dag Mattsson, Ulrika Hansson, Clas Barkman, Staffan Dopping och Malin Bergström efter föredragning av Rasmus Johansson.

På granskningsnämndens vägnar

Dag Mattsson

Rasmus Johansson